

Сања М. Љубишић¹
Александра Ђ. Костадиновић Рачић
Универзитет у Бањој Луци
Филозофски факултет
Катедра за историју

ИСТОРИЈСКИ КОНТЕКСТ И ЈЕЗИЧКЕ СПЕЦИФИЧНОСТИ XXIV ЧЛАНА САЛИЈСКОГ ЗАКОНА

Апстракт: У раду ће бити ријечи о историјском контексту и језичким специфичностима XXIV члана Салијског закона, који нам, између осталог, говори о убиствима нејаких особа, првенствено, дјеце и жена, као и о врстама казни које су биле предвиђене за то кривично дјело. Салијски закон, по многим један од „најгерманскијих” закона, настао је почетком VI вијека и представља збирку закона обичајног права Салијских Франака, у различитим временским периодима. Прве двије редакције Закона, уједно и најстарије, датирају из времена владавине династије Меровинг, док остале редакције Закона потичу из VIII и IX вијека. Осим што је непроцењив извор историчарима и правницима, Салијски закон веома је занимљив и филолозима. Језичка вриједност овога Закона огледа се у раним обиљежјима средњовјековног латинског језика и у нелатинским глосама, смјештеним унутар латинског текста. Овај Закон указује нам и на лингвистичке специфичности тога времена, које се огледају у одређеним фонетским промјенама, специфичним лексичким обиљежјима и употреби архаизама. Све то пружа вриједан увид у еволуцију латинског језика и његов утицај на развој романских језика.

Кључне ријечи: Салијски закон, германско обичајно право, wergeld, вулгарни латински језик, малбергове глосе.

¹ sanja.ljubisic@ff.unibl.org

Увод

Салијски закон већ низ година представља предмет како историјско-правних, тако и лингвистичких истраживања. С једне стране, он је историчарима и правницима важан извор за проучавање франачког друштва у раном средњем вијеку, односно за познавање свакодневног живота Салијских Франака², њихових обичаја и историје права, док је, с друге стране, лингвистима овај Закон интересантан за истраживање морфолошке структуре, синтаксе реченица, различитих појавних облика и семантичке класификације.

Сматра се да је Салијски закон првобитно био намијењен сљедбеницима франачког краља Хлодовеха I (481-511), међутим, писана верзија овога Закона с временом је била измијењена и проширена током напредовања франачких владара у VII вијеку. До друге половине VII вијека Салијски закон био је, углавном, закон за оне који су живјели у западном франачком краљевству – Неустрији, док се у Аустразији друга верзија краљевских обичаја и едиката с временом нашла у Рипуарском закону (*Lex Ribuaria*), који је прерадио Карло Велики. Вјерује се да Рипуарски закон датира из друге половине VIII вијека, а сам текст овога Закона указује нам на то да је он био под утицајем Бургундског и Салијског закона (Geary, 2007:pp.186-187).

У овом раду анализираћемо историјски и филолошки аспект XXIV члана Салијског закона, који се, између осталог, односи на убиство дјецe и жена, укључујући и казне које су биле предвиђене за ту врсту престапа. Анализом рукописа Карла А. Екхарта и Шефка Куртовића, који представљају изворну грађу за овај рад, уочени су дијалекатски елементи карактеристични за салијски дијалект латинског језика, који се разликовао од класичног латинског језика (Eckhardt, 1962:pp.89-92; Kurtović, 1999:p.142). Осим салијског дијалекта којим је написан, овај правни документ садржи и правну терминологију која игра важну улогу. Та терминологија односи се на правни субјективитет, казне, елементе кривичног дјела, судски поступак и правне ритуале. Главни аспекти анализе те правне терминологије огледају се у праћењу колико је очуван фонолошки континуитет латинског језика и у разматрању њихове семантичке

² Салијски Франци, као једна од три групе Франака, у почетку су живјели око данашњег њемачког града Келна, а 357/58. године помињу се као федерати (савезници) Римског царства, када су се населили у Токсандрији, на простору између ријека Мезе и Шелде у данашњој Низоземској (Холандији) и Белгији, а касније ће се проширити и населити на подручја до ријеке Сене, а потом и Лоаре. С временом, Франци ће населити већи дио Галије, гдје ће, касније, основати краљевство, а затим и царство Карла Великог, које ће *господарити* просторима западне и централне Европе (Orca i nacionalna enciklopedija, 2005:pp.1-2; 2007:p.265; Geary, 2007:pp.184-191).

промјене. Многе ријечи претрпијеле су значајну семантичку промјену, а принцип фонолошког и морфолошког наставка у неким одредбама је напуштен. Једна од специфичности јесте и феномен уметања германских ријечи и фраза у латинску синтаксу.

Кратки историјат Салијског закона

Када је ријеч о *варварским* законима, нема сумње да је Салијски закон (*Lex Salica*) један од најзначајнијих *leges barbarorum*, који је настао за вријеме владавине франачког краља Хлодовеха I и представља збирку обичајног права Салијских Франака. Поријекло овога Закона обиљежава се са *ultra Rhenum*, што указује на то да су у њему сабрани древни обичаји Франака, који су у територијалном контексту повезани са сјеверним дијелом германског говорног подручја (некадашња сјеверна Галија). Битно је нагласити да Салијски закон приказује друштвено уређење Франака не само у оном периоду када је настало већ развој и мијењање тога друштва у једном дуготрајнијем раздобљу, од отприлике два и по вијека (Brandt, 1995:p.46). Сматра се да је најстарија редакција (*Pactus legis Salicae*) Закона настала између 508. и 511. године, а написана је на латинском језику, са много ријечи германског поријекла. Касније, за вријеме владавине франачког краља/цара Карла Великог (768-814) приређене су у прочишћеном тексту двије редакције Салијског закона – *Lex Salica Emendata* и *Lex Salica Carolina* (Kurtović, 1999:pp.122-123; Орџа i nacionalna enciklopedija, 2007:p.265; Slavnić, 2008:p.187; Avramović & Stanimirović, 2011:p.203). Прве двије редакције поменутог Закона (А и С) настале су у периоду владавине династије Меровинг, док остале редакције (D, E, S, K и V) датирају из VIII и IX вијека, што нам указује на то да се садржаји појединих одредаба који су везани, на примјер, за исти преступ могу разликовати (Eckhardt, 1962:pp. XIII-XXVII; Bartulović et al., 2018:p.1096, нап. бр. 30). Као и многи закони, и Салијски закон се с временом мијењао и надопуњавао, додуше, не систематски и са усаглашавањем, тако да данас постоји неколико рукописа овога Закона који се између себе разликују не само по садржају већ и по броју чланова. Поређења ради, у једном рукопису имамо 65 чланова, у другом 70, у трећем 99 чланова итд. (Avramović & Stanimirović, 2011:p.203).

Гледајући у цјелини, Салијски закон обухвата различита правна подручја као што су кривично, облигационо, породично, наслебно и процесно право, а највећи број чланова овога Закона односи се на заштиту личности и имовине слободних људи. Сходно томе, одређивала се и висина казне, која је, углавном,

зависила од класне припадности и положаја повријеђене и оштећене стране (Kandić, 1969:p.54; Fischer Drew, 1991:p.32; Nikolić, 1997:p.187; Nikolić, 2005:p.160; Avramović & Stanimirović, 2011:p.203). Осим тога, тежина и висина казне одређивала се и на основу етничке припадности, зависно од тога да ли је неки преступ починио Римљанин или Франак. У прилог томе поменућемо *wergeld*³ – новчану казну која се плаћала за убиство или тешке тјелесне повреде и она је зависила не само од тежине кривичног дјела већ и од етничке припадности, стајежа, узраста и пола убијене или повријеђене особе (Nikolić, 2005:p.168). Није тешко закључити који је био крајњи циљ плаћања *wergelda*. То је, свакако, било економско уништење породице починиоца кривичног дјела и ширег круга његових сродника (Ђорђевић, 2002:p.421; Avramović & Stanimirović, 2011:p.207).

Члан XXIV Салијског закона – О убиствима нејаких (*De homicidiis parvolorum*)

За нашу историјско-лингвистичку анализу издвојили смо члан XXIV Салијског закона⁴ – О убиствима дјецe и жена (*De homicidiis parvolorum et mulierum*), који у својих девет одредаба регулише и штити положај дјецe и слободних жена, а посебно је на страни жена које су у другом стању, као и жена које могу да рађају. У наставку текста доносимо одредбе на латинском језику, као и њихов превод на српски језик:

³ Овај вид казне, који се у литератури помиње и као *крвнина*, уведен је како би се искоријенила крвна освета, међутим, недостатак новца утицао је на немогућност њене исплате, што је самим тим доводило до враћања легалне крвне освете.

Требало би, такође, нагласити да су постојале и друге натуралне или новчане одштете које су се плаћале за повреду интегритета личности и имовине Римљана и Франака. Имајући у виду неједнаку подјелу *wergelda* између римског и германског становништва, разлика у његовој висини није означавала разлику у правном статусу становништва уколико је ријеч о истим категоријама становништва, односно слободним Римљанима и слободним Францима (Kandić, 1969:pp.55-57).

Када је ријеч о санкцијама за одређене преступе, у дјелу Patricia J. Geary-a, *Mit o nacijama. Srednjovekovno poreklo Evrope*, помиње се да римско право за њих предвиђа тјелесне казне, док *варварски* закони, с друге стране, признају принцип новчане одштете познат као *wergeld* и то у сразмјери са друштвеним положајем жртве, а не са њеном етничком припадношћу. Сходно томе, износ *wergelda* за Франка био је виши него за Римљанина, јер Римљанин, у односу на Франка, није сносио терет освете (Geary, 2007:p.150, нап. бр. 88).

⁴ Скраћени превод Салијског закона на српски језик објављен је далеке 1951. године у издању Иве Пухана и Николе Микуландре, а 1999. године објављен је новији, такође, скраћени превод овога Закона, у издању Шефка Куртовића, у његовој књизи *Hrestomatija opće povijesti prava i države* (Kurtović, 1999:pp.121-182).

Si quis puerum (ingenuum) infra XII annos usque ad duodecimum plenum occiderit, cui fuerit adprobatum, mallobergo leode sunt, XXIVM denarios qui faciunt solidos DC culpabilis iudicetur.

‘Ако би неко убио дијете (нејако) млађе од 12 година све до пуне дванаесте године, и буде му доказано, ..., на 24 000 динара који чине 600 солида нека буде осуђен кривим.’⁵

Si quis (uero) puerum crinitum (ingenuum) sine consilio parentum (suorum) totunderit, (cui fuerit adprobatum, mallobergo uuerdade), MDCCC denarios qui faciunt solidos XLV culpabilis iudicetur.

‘Ако би неко заиста ошишао дугокосо (нејако) дијете без одлуке његових родитеља, (и буде му доказано), ..., на 1800 динара који чине 45 солида нека буде осуђен кривим.’

Si uero (ingenuam) puellam sine consilio parentum totunderit (cui fuerit adprobatum), mallobergo theuischada sunt, MDCCC denarios qui faciunt solidos XLV culpabilis iudicetur.

‘Ако би заиста ошишао (нејаку) дјевојку без одлуке родитеља (и буде му доказано), ..., 1800 динара који чине 45 солида нека буде осуђен кривим.’

Si quis puerum crinitum occiderit (cui fuerit adprobatum), mallobergo leode sunt, XXIVM denarios qui faciunt solidos DC culpabilis iudicetur.

‘Ако би неко убио дугокосо дијете (и буде му доказано), ..., на 24 000 динара који чине 600 солида нека буде осуђен кривим.’

Si quis femina (ingenua et) grauida trabaterit (cui fuerit adprobatum), mallobergo anouaddo, si moritur, anouaddo leode sunt, XXVIIIIM denarios qui faciunt solidos DCC culpabilis iudicetur.

‘Ако би неко ударио (нејаку и) трудну жену (и буде му доказано), ..., и ако она умре, ..., на 28 000 динара који чине 700 солида нека буде осуђен кривим.’

⁵ За потребе овога рада законске одредбе горенаведеног члана превела је Сања Љубишић. У преводу су изостављени дијелови који садрже германске фразе, јер до данас сви германизми нису довољно истражени и није установљено њихово право значење. Тачан превод германских ријечи из правних докумената раног средњег вијека научницима представља велики проблем. Потребно је добро познавати историјско-политички и културни контекст, као и главне особености техничко правних термина који су настали на народном језику (Kremer & Schwab, 2018:p.254).

Si (quis) uero infantem in uentre matris suae occiderit aut ante quod nomen habeat infra nouem noctibus (cui fuerit adprobatum), mallobergo anouaddo sunt, IVМ denarios qui faciunt solidos C culpabilis iudicetur.

‘Ако би (неко) заиста убио дијете у утроби његове мајке прије него што би име добило, млађе од девет ноћи (и буде му доказано), ..., на 4000 динара који чине 100 солида нека буде осуђен кривим.’

Si uero puer infra XII annos aliqua culpa commiserit, fredus ei non requiratur.

‘Ако би дијете млађе од 12 година починило неко кривично дјело, њему нека се не тражи глоба.’

Si quis feminam ingenuam, postquam coeperit infantem habere, occiderit (cui fuerit adprobatum), mallobergo leodinia sunt, XXIVМ denarios qui faciunt solidos DC culpabilis iudicetur.

‘Ако би неко убио нејаку жену након што би почела да рађа дјецу (и буде му доказано), ..., на 24 000 динара који чине 600 солида нека буде осуђен кривим.’

Post quod infantem non potuerit habere, qui eam occiderit (cui fuerit adprobatum), mallobergo leodinia sunt VIIIМ denarios qui faciunt solidos CC culpabilis iudicetur

(Eckhardt, 1962:pp.89-92).

‘Ако би је неко убио, након што више не би могла да рађа (и буде му доказано), ..., на 8000 динара који чине 200 солида, нека буде осуђен кривим.’

Тумачење одредаба XXIV члана

Салијског закона – историјски контекст

У првој одредби овога члана Закона, која нам говори о убиству дјетета, старосног узраста до дванаест година⁶, односно до пунољетства, видимо да се ово кривично дјело кажњавало високим новчаним казнама, које су у случају наведеног престапа износиле 24 000 динара, односно 600 солида. Овако високе новчане казне упућују нас на закључак да је законодавац, и у периоду раног средњег вијека, желио да заштити нејаке категорије становништва, попут дјеце.

⁶У то вријеме мушка дјеца постајала су пунољетна са дванаест година, а ако би остала да живе у домаћинству са оцем, била би под његовом заштитом, као и женски чланови породице. Жене су биле под заштитом оца или мужа и нису могле склапати уговоре и предузимати процесне радње на суду, гдје се нису могле ни самостално појавити, већ их је заступао супруг. Осим тога, биле су искључене из свих јавних функција (Bartulović et al., 2018:p.1093, 1096).

Друга и трећа тачка XXIV члана Закона односе се на преступ који је везан за *насилно шишање* мушког или женског дјетета, без одобрења родитеља, а новчана казна за такав чин износила је 1800 динара или 45 солида. Ове одредбе могу се протумачити на начин да су само родитељи имали право да физички казне дјецу, док је свака друга особа која би починила наведени преступ, а није имала сагласност родитеља мушког или женског дјетета да то учини, била дужна да плати новчану казну. У случају да је неко за поменути *деликт* имао одобрење родитеља да то уради, такво *дјело*, вјероватно, се не би квалификовало као кажњиво. Осим тога, насилно шишање дјевојке утицало би *лоше* и на њену удају, јер, према тадашњим вјерованима, кратка коса била је симбол ропства, док је дуга коса била синоним за женственост, повезан са бољом приликом за будући брак (Bartulović et al., 2018:p.1106, 1111).

Четврта одредба овога члана Закона умногоме се подудара са горенаведеном првом тачком, јер се и она односи на убиство дјетета, за што је, као што смо већ поменули, била предвиђена санкција у новчаном износу од 24 000 динара или 600 солида. У односу на другу и трећу тачку овога члана Закона које за насиље над дјецом нису прописивале изузетно високе новчане казне, видимо да су у случају убиства дјете те казне биле знатно ригорозније.

Пета тачка поменутог члана Салијског закона указује нам на то да онај ко буде злостављао слободну и трудну жену, а она умре, треба да плати новчану казну у износу од 28 000 динара, што износи 800 (Kandić, 1969:p.55) или 700 солида, односно три пута више него што је износила казна за убиство слободног мушкарца (Kurtović, 1999:p.142; Bartulović et al., 2018:p.1106). Тумачећи ову одредбу XXIV члана Закона, требало би нагласити да новчани износ солида није увијек исти у свим преписима Салијског закона. Тачније, уочава се разлика приликом прерачунавања динара у солиде, па у неким преписима/преводима 28 000 динара износи 800 солида, а у неким 700 солида. Претпоставља се да је разлика настала због инфлације или грешке у преписивању, али исто тако примјетно је да је у каснијем раздобљу накнада за исто дјело била иста или мало мања (700 или 600 солида) (Bartulović et al., 2018:p.1106, нап. бр. 96). У сваком случају, законодавац је овако високом новчаном казном желио да заштити труднице, које због свог стања нису биле у могућности саме да се бране.

Шеста одредба XXIV члана овога Закона указује нам на санкцију која је била прописана у случају ако би неко убио дијете док је оно још било у утроби мајке. За овакав преступ који се односио на изазивање побачаја била је одређена

висока новчана казна у износу од 4000 динара или 100 солида⁷, што су ригорозно кажњавали и други германски закони, попут Баварског и Визиготског закона. Побачај се могао изазвати ненамјерно, тјелесном повредом, али и намјерно, справљањем отрова који је узроковао губитак плода, а Визиготски закон је особе које су се тим бавиле кажњавао смртном казном, без обзира на то да ли је жена усљед тога чина умрла или не (Bartulović et al., 2018:pp.1109, нап. бр. 105; 1110).

На основу седме тачке овога члана Салијског закона уочава се да малолетне особе до 12 година старости нису подлијегале никаквој кривичној одговорности за учињене преступе, али, с друге стране, не може се искључити одговорност њихових родитеља или старатеља.

Осма одредба XXIV члана овога Закона говори нам да се убиство слободне жене која може да рађа кажњавало новчаном казном у износу од 24 000 динара или 600 солида.

За убиство жене која не може да рађа законодавац је предвидио казну од 8000 динара или 200 солида, на што нас упућује девета тачка наведеног члана Салијског закона.

Поставља се питање због чега је законодавац предвидио овако високе казне за убиство жене у фертилној доби, али и у доби када оне више не могу рађати дјецу. Правници који су проучавали ову проблематику сматрају да је висина поменутих новчаних казни оправдавана великом стопом смртности жена, односно њиховим кратким животним вијеком у том временском периоду. Осим тога, они као још један разлог тако високих новчаних казни наводе и улогу жене у породици и у друштву, гдје се на њих гледало као на слабија бића јер се, за разлику од мушкараца, нису могле одбранити будући да нису носиле оружје. Такође, у случају да буду убијене, њихове породице не би добиле никакву новчану надокнаду која би им била исплаћена због кћеркине удаје (Bartulović et al., 2018:pp.1107, 1109).

Језичке специфичности Салијског закона

На одабраном примјеру Салијског закона видимо да је латински језик и касније остао у употреби римске администрације те да је кориштен нарочито у правним одредбама. Оне доказују да је вулгарни латински задржао облике, синтаксу и лексику класичног латинског са извјесним промјенама. Према томе,

⁷Износ од 100 солида је половина *wergelda* који се плаћао за одраслу особу (Bartulović et al., 2018:p.1110).

вулгарни латински је прави и живи представник свеукупног латинитета, без обзира на појаве које су мање класичне, а више романске. Стога је истинита тврдња да су романски језици произашли из говорног латинског језика који је прошао кроз различите фазе у свом развојном путу. Класични латински и вулгарни латински заједно чине два аспекта једног језика.

Вулгарни латински везује се за најниже слојеве римског друштва јер се употребљавао као народни говор. Постоје, такође, мишљења да је вулгарни латински говор средњих слојева друштва и да је био под утицајима сеоског дијалекта и најнижих градских четврти. Неки лингвисти га сматрају саобраћајним језиком Римског царства. За разлику од класичног латинског који је писани, вулгарни латински је говорни језик (Tekavčić, 1970:pp.4-5). Осим што је говорни, вулгарни латински био је и у функцији писаних докумената који су се користили у административне сврхе.

Један од важних извора за познавање вулгарног латинског језика јесте Салијски закон, који по свом садржају није књижевно дјело, већ је, као што смо поменули, законик германског племена Салијских Франака. Текавчић (1970) износи мишљење лингвисте Палмера да се латински језик *формула и документа* сматра неком врстом писане *ковчуг*,⁸ *lingua franca* који се користио у административне сврхе (42). У Салијском закону мијешају се традиционални елементи, као што су административно-правни изрази и формуле. У њима преовладава правилност у језику, док се трагови народног говора огледају у варијабилним дијеловима, то јест у онима који садрже конкретне податке (Tekavčić, 1970:p.42). Салијски закон зато представља значајан извор за познавање раносредњовјековне франачке историје и раносредњовјековног латинског језика.

Ортографија

У самом наслову код супстантивираниог придјева *parvulus* – *сићушан*, *мален*, *слаб*⁹ (*parvolorum*), осим писарске грешке (класични облик гласи *parvolorum*),¹⁰ примјећује се употреба полувокала *u* умјесто консонанта *v*. Ова појава двоструке вриједности вокала *u* веже се још за класични латинитет, чији консонантски систем познаје само фонем *u*, али не и лабиодентално *v* (Tekavčić,

⁸ Латински језик као заједнички језик – *ковчуг* служио је као средство споразумијевања у цијелом Римском царству и његовим колонијама, јер су га сви разумјели – од најнижих до највиших друштвених слојева (Tekavčić, 1970:p.52).

⁹ Из овог придјева развила се именица *parvulus*, *i. m.* – *малиша*, *дјечарац*, *мало дијете* (Marević, 2000:p.2229).

¹⁰ Види у Eckhardt, 1962:p.311.

1970:р.124).¹¹ Ову појавност примјећујемо још у неколико одредаба овога Закона: прилог *uero* који се понавља у § 2. 3. 6. 7.; германизми *uuerdade* у § 2., *theuschada* § 3. и *anouaddo* § 5.;¹² придјев женског рода *grauida* у § 5.; именица *uentre* и број *noiet* у § 6.

Приликом преписивачке дјелатности, дешавале су се многе ортографске грешке. Тако различити рукописи Салијског закона биљеже различите облике конјунктива перфекта актива глагола *tondeo*, *totondi*, *tonsum* 2. – *ouuuiamti*, *obrujamti*. Екхарт (1962) наводи да се ти облици појављују углавном са редупликацијом, али и без редупликације (*totunderit*, *tutunderit*, *tunderit*) (80). У параграфу 2. и 3. облик је са редупликацијом *totunderit*, гдје је, вјероватно, дошло до писарске грешке, те у редупликацији умјесто вокала *o* стоји *u*.

Синтакса зависносложених реченица

Како се из наведеног члана Закона може видјети, већина одредаба почиње погодбеном реченицом *Si quis...* у чијој протази је везник за погодбену реченицу и неодређена замјеница која се користи за замишљену особу.¹³ У већем броју случајева одредбе на почетку садрже и прилог *uero* – *уистину*, *заиста* којим се наглашава могућност извршења кривичног дјела.¹⁴

У потенцијалном хипотетичком периоду, као у класичном латинском, стоје конјунктиви перфекта у протази: § 1. 4. 6. 8. и 9. *Si quis... occiderit*; § 2. и 3. *Si quis... totunderit*; § 5. *Si quis... trabaterit*; § 7. *Si quis... commiserit*; али у аподози стоји конјунктив презента јер се радња не врши истовремено – *culpabilis iudicetur*. Оваква употреба конјунктива имала је за циљ да означи пријевре-

¹¹ Посебне знакове за обиљежавање вокала *u* и консонанта *v* увео је француски хуманиста Petrus Ramus, тек у XVI вијеку (Šijački-Maneвић, 1996:р.16).

¹² У Салијском закону налазимо доста германских ријечи. Ови утицаји почињу од I вијека н. е., када су Римљани дошли у контакт са Германима, а посебно се то осјетило у IV вијеку (Bulić & Šarić, 2013:р.111). Латински језик послје 400. године није више јединствен, што је изазвало све већим германским инвазијама широм Царства. Према Грину (1998), германске позајмљенице које се јављају прије 400. године могу се установити путем директне и индиректне методе. Директни метод односи се на латинске писане изворе, који спорадично користе германизме који се односе на трговину и ратовање. Индиректни метод заснива се на критеријуму широке распрострањености германизма међу романским језицима, преко којих су усвојени и раширени по цијелом Царству (184).

¹³ Именички облик неодређене замјенице *quis*, *quid* 'ко, што' користи се за замишљену особу или предмет и стоји иза везника и релатива *si* 'ако', *nisi* 'ако не', *ne* 'да не', *num* 'зар', *quo* '(тине) што', *quanto* 'уколико' (Šijački-Maneвић, 1996:р.105).

¹⁴ Латински се језик за афирмативни самостални облик служи понављањем ријечи и њиховим појачавањем помоћу прилога: *ita*, *sic*, *verum*, *etiam* itd. (Tekavčić, 1970:р.144). У одредбама се понавља замјеница *quis* и прилог *vero*.

меност глаголске радње (Šijački-Manević, 1996:p.312). Осим тога, конјунктив презента овдје има функцију заповједног конјунктива (*coniunctivus iussivus*). Наведени примјери уз нека незнатна одступања показују да се у њима потенцијални период из класичног латинског језика добро очувао.

Елементе вулгарног латинског налазимо у задњој одредби датих примјера. У временској реченици у § 9. временски везник *post quod* карактеристичан је за вулгарни латински. Он се развио из *postquam*, које је у Галији у меровиншко доба забиљежено као *postea quod* (Bulić & Šarić, 2013:p.102). У наведеном примјеру номинални дио реченице са везником *quod* помоћу прилога *post* транспониран је у адвербијалну допуну времена (Tekavčić, 1970:pp.142-143).

Аналитички облици

Вербална морфологија изузетно је очувана у XXIV члану Салијског закона. Глаголи се налазе у свом уобичајеном облику и начин на који се користе глаголске флексије одговарају њиховој класичној функцији. Међутим, видљиво је да је вербална морфологија богата и пунија од класичног латинског језика, јер су се појавили неки аналитички облици који су замијенили раније уобичајене синтетичке. Ти облици понављају се у правним формулама свих одредаба. Аналитички облици, који су потиснули класичне синтетичке, примјетни су у двије законске формуле које се понављају у свим одредбама.

Једна од тих формула јесте *culpabilis iudicetur* која има обиљежја вулгарног латинског језика. Аналитички облик, који се састоји од придјева *culpabilis*, *e* – који треба бити прекорен, кажњив¹⁵ и глагола *iudico* I. – судити чини плеоназам. Наведена формула представља добар примјер замјене синтетичког облика аналитичком конструкцијом и то у плеонастичкој комбинацији два синонима (Hermap, 2000:p.95).

Такође, у свим одредбама наведеног члана Закона, осим у осмој, стоји и израз *cui fuerit adprobatum*. У њему је видљив аналитички облик футура II, сложен од партиципа перфекта пасива глагола *adprobo* I. и помоћног глагола *esse* у футуру II.

Морфологија

Иако већина текстова писаних на вулгарном латинском тежи да се придржава норми класичног латинског језика, ипак се примјећује несигурност именичке флексије. Флексијски систем напуштен је у неким одредбама XXIV члана Салијског закона. Функционални фактори довели су до напуштања

¹⁵ Види Marević, 2000:p.648.

старог флексијског система, мада је та појава у анализираним примјерима ријетка. Ову појавност препознајемо у двије одредбе, гдје се у акуз. сг. губи крајње *m*. У већини случајева задржане су старе и препознатљиве флексије.

Као најважнију карактеристику латинског језика у овом члану Закона треба истаћи губитак деклинације, што се примјећује у петој одредби: *Si quis femina (ingenua et) grauida trabaterit*. Наиме, уз прелазни глагол *batuo, ui, - 3. – тућу, ударати* слиједи објекат у акузативу *femina(m) (ingenua(m) et) grauida(m)*, гдје се јасно види како се у I-A деклинацији падеж субјекта поклопио са падежом објекта, што је својствено вулгарном латинском језику. Крајње *m* је отпало, због слабе артикулације на крају ријечи (Bulić & Šarić, 2013:p.39). Исти примјер губитка крајњег *m* налазимо и у § 7. *aliqua(m) culpa(m) commiserit*, гдје прелазни глагол *committo, misi, missum 3 – учинити* захтијева објекат у акузативу.

У наслову законске одредбе одржана је стара флексија, фонетски стабилни завршеци, као на примјер за ген. пл. *-orum, (paruolorum)*, што указује на то да су се неки падежни завршеци користили у својим нормалним функцијама. Иако је оваква флективна морфологија архаична, звучала је свечано и важно (Hermap, 2000:pp.58-59). Стабилне и преживјеле облике за ген. пл. III деклинације на *-um* можемо видјети и у наслову *mulierum*, као и у § 2. и 3. *parentum*.

Архаична морфологија очувана је и код бројева. Бројеви изражени словима сачували су свој облик по узору на класични латински језик. Тако је број девет у § 6. *novem* задржао крајње *m*, што није био случај у вулгарном латинском језику, гдје крајње *m* отпада. Такође, и редни број задржао је именичку флексију класичног латинског језика у акуз. сг. § 1. *ad duodecimum plenum*, гдје се јасно види падежни завршетак *-um*. У осталим одредбама Закона одређена санкција била је исписана уобичајеним римским бројевима. Из њих ишчитавамо колика је била одређена новчана казна коју је окривљени требало да плати.

Творба ријечи

Неке специфичности вулгарног латинског језика препознајемо у творби ријечи. Творба неких ријечи настала је деривацијом, то јест додавањем карактеристичних суфикса, као и творба глагола композицијом, то јест помоћу префикса. Неки префикси карактеристични су за вулгарни латински, док су неки досљедно пренесени из класичног латинског језика у вулгарни.

Поједини пријдеви у наведеним одредбама творе се помоћу различитих суфикса. Тако латински деминутивни суфикс *-ulus*, који је још од Плаута чест у употреби, препознајемо у пријдеву *parvulus* – *веома мален* настао од пријдева *parvus* – *мален*.

У другој и четвртој одредби умјесто облика *puer ingenuus* стоји *puer crinitus*. Придјев *ingenuus* – у слободи рођен, касније и у значењу *слаб, нејак*, својствен је класичном латинском језику, док придјев *crinitus* – *космат, дугокос, покривен косом* има обиљежје вулгарног латинског. Наиме, придјев *crinitus* настао је деривацијом, то јест именици *crinis, crinis, m.* – *коса* додат је суфикс за творбу партиципа перфекта *-itus*.¹⁶

У покласичном периоду, као пјесничка ријеч, у употреби је био придјев *culpatus* – *прекоран, крив, укора достојан* (Ђорђевић, 1997:р.378). Настао је додавањем суфикса за творбу партиципа перфекта *-atus* на именицу *culpa, ae, f.* – *кривица*. Међутим, у вулгарном латинском овај придјев замијењен је придјевом *culpabilis, e* – *који треба бити прекорен, кажњив*. Настао је деривацијом, додавањем суфикса *-bilis* на глаголску основу *culpo I.* – *корити, кудити, кривити*.

Одлике вулгарног латинског видљиве су и у глаголској композицији коју карактерише употреба префикса. Глаголи сложени од префикса налазе се у неколико одредаба. Латински приједлог *trans* употријебљен је у скраћеном облику *tra-*, у § 5. *tra-batuëre*. Приједлог *cum* у § 7. *com-mittëre* указује на то да глагол потиче из римског периода. Такође, и глагол *re-quirëre* има префикс *re-* који се из класичног латинског језика пренио у вулгарни. Наведени префикс *re-* указује на повратак у почетно стање.

Лексика и семантичка слојевитост

Лексика класичног и вулгарног латинског језика у наведеном члану Салијског закона у већини се подудара, док су неке ријечи добиле нова проширена значења. Лексички фонд је заједнички и све ријечи су на истом семантичком пољу, мада неке имају творбу карактеристичну за вулгарни латински. Што се тиче лексичке специфичности, примјетно је да је већина ријечи задржала своја ранија семантичка значења. Неки придјиви су супстантивирани, а неки изрази добили су проширена, метонимијска значења. Сви су углавном еволуирали из класичног латинског језика.

Придјев *ingenuus, a, m* – у слободи рођен преузет је из класичног латинског језика. Римски пјесници користили су га у значењу *слаб, осјетљив, њежан* (Marević, 2000:р.1524). Исто значење задржао је у одредбама Закона. Послужио је да се нагласи нејакост и слабост дјеце у односу на одрасле.

Такође, и придјев *infans, tis* – *нејак, млад, мален* у покласичном периоду постаје супстантив – *малено дијете, дијете у утроби* и у том проширеном

¹⁶ Придјиви настали од именице којој су се додавали суфикси за творбу партиципа перфекта *-atus, -itus, -utus* често су имали погрдно значење (Bulić & Šarić, 2013:р.116).

значењу јавља се у б. 8. и 9. одредби. Овај придјев јавља се још и у § 8. и 9. у фрази *infantes habēre*, у конструкцији акузатив са инфинитивом. У наведеним примјерима глагол *habēre* стоји уз именицу *infantes* као замјена за њима сродан глагол. Тако је израз *имати дјецу*, у овом случају, добио своје метонимијско значење *рађати дјецу* (*gignere liberos*).

Неке именице у наведеним одредбама Салијског закона имају уопштено значење. Међу њима су именица *puer, pueri, m. – дјечак*, која означава уопште дијете и *puella, ae, f. – дјевојка*, уопштени израз за младу жену (Divković, 1988:p.864).

Мали број глагола добија посве различито значење од свог првобитног, који је забиљежен у класичном латинском језику. Један од њих јесте глагол *adprobo I. – признати*, који у покласичном периоду добија значење *доказати* (Divković, 1988:pp.98-99).

Туђице¹⁷

Туђице у латинском тексту Салијског закона германског су поријекла. Наиме, обичајно право германских племена преносило се усменом традицијом,¹⁸ а са доласком Римљана наступила је пракса писаних правних статута. Тако су колоквијални термини германског поријекла кориштени у специфичним контекстима и на тај начин претворени у правни језик. Ови варваризми уведени су као технички термини због недостатка прецизног латинског еквивалента и настојања да се тексту да локална боја (Green, 1998:p.184). Ти германизми, познати под називом *малберго глосе*, задржали су своју народну флексију.¹⁹ Овдје је ријеч о латинизацији колоквијалних појмова који припадају германском народном језику.

Диференцијација између класичног и вулгарног латинског језика огледа се управо у германском суперстрату (надслоју) који је очигледан на подручју

¹⁷ Као што смо већ поменули, Салијски закон садржи статуте грађанског и кривичног права салијских Франака и представља најстарији германски закон (507-511. године). Преживио је деведесет рукописа који су настали између осмог и дванаестог вијека и преписани су у петнаестом и шеснаестом вијеку (Kremer & Schwab, 2018:p.241). Закон је писан на латинском језику у који су уметане ријечи германског народног говора које се сматрају туђицама.

¹⁸ Римски историчар Тацит у свом дјелу *Germania* даје нам најраније податке о германском праву. Племенска скупштина састајала се у одређеним данима и одобравала, или одбијала приједлоге. Тацит говори о оптужбама и казнама, те дијељењу правде ван скупштине, описује правни и политички статус ратника итд. (Green, 1998:p.30).

¹⁹ Пројекат *Bamberg LegIT* прикупља све германизме који се налазе у средњовјековним правним рукописима *Leges Barbarorum* и похрањује их у базу података. Ту су дате граматичке анализе и етимолошка тумачења за поједине ријечи германског поријекла.

лексице (Текавчић, 1970:р.82). Ријечи германског поријекла које су рано ушле у латински језик прилагодиле су се синтаксичком контексту. Али та интеграција германских ријечи у латински није увијек досљедна, тако да су оне или задржале своју народну флексију, или су добиле латински завршетак. У одабраном примјеру срећемо неколико израза германског поријекла: § 1. и § 4. *mallobergo leode sunt*; § 2. *mallobergo uuerdade*; § 3. *mallobergo theuischada sunt*; § 5. *mallobergo anouaddo* и *anouaddo leode sunt*; § 6. *mallobergo anouaddo sunt*; § 8. и § 9. *mallobergo leodinia sunt*.

Наведена терминологија потиче из архаичне традиције усменог права. Приписана је германском племену и одређеном семантичком домену. Осим експлицитне диференцијације између латинског и народног језика, може се идентификовати посебан правни рјечник. Већина правних термина има индоевропски коријен, али специфични правни карактер добија у протогерманском периоду. Ти термини кориштени су у одређеним правним контекстима и тако постају дио правног језика. До повећања правне терминологије дошло је новијим творбама ријечи или парафразама (Kremer & Schwab, 2018:р.245).

Многи термини германског поријекла у научној литератури познати су као *малбергове глосе*, што је *terminus technicus* настао из ријечи *mallobergus* – мјесто франачког суда. Различита су мишљења у вези са њиховим датирањем у Салијском закону. Неки научници сматрају да су оне остатак првобитног текста Закона који је био на изворном германском језику, а који није дошао до нас. Други су мишљења да су то технички термини суда који су правилно интерпретирани, док су неки заговорници тезе да су глосе састављене на келтском језику (Егоровъ, 1906:рр.7-8). *Малбергове глосе* одражавају народни језик Франака из раног шестог вијека и оне се углавном налазе у прекаролинским редакцијама (Kerkhof, 2018:р.43).

Именица *mallobergo* је технички правни термин и означава *суд* у Малбергу, а именица *leod* има значење *човјек*, али и метафорично значење новчане казне за убиство Римљанина (Kremer & Schwab, 2018:р.249). Именица *leod* је скраћени облик од *leodis*, као и *leud* од *leudis* (Behrend, 1897:р.220). Франачка ријеч *leode* у значењу *вазали краља* за разлику од већине средњовјековних писаних споменика користи се једино у Салијском закону. У најранијим рукописима значења неких глоса нејасна су због преписивачке традиције. Писари су говорили романски и нису познавали правну терминологију Франака, па су неки глосе сматрали грчким ријечима које су изостављали (Kerkhof, 2018:рр.42-43).

У седмој одредби појављује се, такође, и ријеч *fredus* чије поријекло није латинско, већ германско. Најчешће се јавља у франачким повељама и означава

пацификацију која се мора платити војводи као новчана казна за кршење закона (Kremer & Schwab, 2018:p.250). Јавља се у облицима *fredum*²⁰, *i, n. / freda, ae, f.* – глоба за постизање мира (Marević, 2000:p.1158). Убраја се у пангерманску фразу, као и горенаведене именице. Претпостављени стари облици народног говора проналазе се у старијим, али и у млађим рукописима, јер писари нису мијењали оригиналне термине. Народни језик се у латинском тексту интегрисао на различите начине, али увијек у функционалном односу са латинским. Германске ријечи, испреплетене унутар латинске синтаксе, имале су германску или латинску флексију. Различитост се огледа само на етимолошком нивоу (Kremer & Schwab, 2018:p.246).

У донесеним одредбама германске ријечи и фразе немају падежне наставке као у класичном латинском језику. Уколико се претпостави да су уметнуте у латински текст, са тенденцијом подражавања латинске морфологије и синтаксе, онда су неке именице изгубиле крајње *s* које слаби и, у многим случајевима, испада у вулгарном латинском § 1. и § 4. ... *leode(s)*; § 2. ... *uuerdade(s)*.

Закључак

Анализирајући одредбе XXIV члана Салијског закона, видјели смо на који начин је законодавац настојао да сузбије насиље над женама и дјецом и које су врсте казни биле предвиђене за такве преступе. Уочава се, такође, да су новчане казне за убиство дјетета, силовање, отмицу или повреду жене биле далеко више него за нека друга кривична дјела, што нам указује на то да је закон био на њиховој страни гледајући их више као жртве. Није потребно посебно наглашавати да су жене често због срамоте коју су доживјеле преживљавале велике трауме, те стигматизацију у друштву, што их је понекад наводило и на то да изврше самоубиство. Настојећи да се овакве појаве сведу на најмању могућу мјеру, те имајући у виду да је даљи опстанак племена једним дијелом зависио и од жена, законодавац је доносећи бројне прописе стао на њихову страну како би их заштитио у тим суровим временима, када је могућност преживљавања била на доста ниском нивоу.

На крају, поставља се питање која је била сврха, односно крајњи циљ свих ових казни, не само новчаних већ и тјелесних те смртних казни које се помињу и у осталим члановима Салијског закона. Све ове казне имале су, првенствено, превентивни карактер како би додатно застрашиле становништво, чиме би се

²⁰ *Fredus* = 1/3 глобе или казне. Јавља се у два степена – мала или велика *freda*. Детаљније види Егоровъ, 1906:pp.154-155.

спријечили или смањили потенцијални преступи, а сходно томе законодавац је настојао и да очува мир међу Францима. Осим тога, сврха свих ових казни била је у томе да се оштећеном лицу намири штета, губитак или бол, те да се особа која је починила прекршај адекватно казни. Још је битно напоменути и то да би тадашње деликте, као и санкције које су биле предвиђене за њих, требало посматрати у духу тога времена, али и запитати се колико су германска племена поштовала своје законе, односно да ли су се они дословно примјењивали.

Салијски закон занимљив је и са лингвистичког аспекта као свједочанство класичног и вулгарног латинског језика. Специфичности латинског језика у XXIV члану Закона видљиве су кроз изразе и граматичке структуре које су карактеристичне за вулгарни латински језик, посебно у контексту правних формулација и терминологије. Учени су дијалекатски елементи везани за салијски дијалекат латинског језика који се разликовао од класичног латинског. Кроз промјене у облицима ријечи и граматичким конструкцијама може се пратити развојни пут латинског језика, а оне су видљиве на пољу лексике, флексијског система и творбе ријечи.

Будући да се ради о правном документу, језик и стил нису углађени као код књижевних дјела писаних на латинском језику. Латинитет Салијског закона одраз је културе и традиције германског племена Франака. Неке особености, карактеристичне за вулгарни латински, најизраженије су у аналитичким облицима правних формула које се понављају у свим одредбама. Синтакса реченица, поред очуваних реченица потенцијалног хипотетичког периода, има забиљежена одступања у вези са везником временске реченице (*post quod*). Морфологија открива елементе вулгарног латинског у погледу падежних завршетака за акуз. сл., док глаголски облици и времена остају непромијењени. Лексички фонд остаје исти или сличан класичном латинском. Међутим, у погледу лексике могу се издвојити двије важне особености. Једна се односи на ријечи које добијају своја метонимијска значења, а друга се односи на *малбергове глосе* – германизме уткане у латински текст. Салијски закон, као правни документ, важан је за историју права, али и за реконструкцију раног средњовјековног латинитета. Различите варијанте латинског језика које се препознају у Салијском закону у његовој еволуцији припадају раној *романској фази*, то јест вулгарном латинском језику из којег ће се касније развити романски језици.

Извори

1. Behrend, Fr. J. (1897) *Lex Salica*. Berlin.
2. Eckhardt, K. A. (1962) *Pactus legis Salicae, Monumenta Germaniae Historica. Legum Sectio I. Legum Nationum Germanicarum IV*. Impensis Bibliopolii Hahniani, [https://dmgh.de/mgh_II_nat_germ_4_1/#page/\(I\)/mode/1up](https://dmgh.de/mgh_II_nat_germ_4_1/#page/(I)/mode/1up)
3. Eckhardt, K. A. (1962) *Pactus legis Salicae, Monumenta Germaniae Historica*. Published by Karl Ubl: <http://www.leges.uni-koeln.de>
4. Егоровъ, Д. Н. (1906) *Lex Salica*. Киевъ.
5. Kurtović, Š. (1999) *Opća povijest prava i države, I. knjiga, Stari i srednji vijek*. Zagreb, Autor i Pravni fakultet u Zagrebu.

Литература

1. Аврамовић, С., & Станимировић, В. (2011) *Упоредна правна традиција*. Београд, Правни факултет Београд.
2. Bartulović, Ž., Erent Sunko, Z. & Pezelj, V. (2018) Spolno zlostavljanje i druga kaznena djela nasilja nad ženama u zakonima srednjovjekovnog germanskog prava s naglaskom na Lex Salica i Lex Ribuaria. Prilog istraživanju pravno-povijesnog položaja žena i borbi protiv nasilja nad ženama. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*. 39 (3), 1091-1118, <https://doi.org/10.30925/zpfsr.39.3.1>
3. Brandt, M. (1995²) *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*. Zagreb, Školska knjiga.
4. Bulić, N., & Šarić, M. (2013) *Gramatičke značajke vulgarnog latinskog*. Split, Redak.
5. Geary, P. J. (2007) *Mit o nacijama. Srednjovjekovno poreklo Evrope*, Novi Sad, Cenzura.
6. Green, H. D. (1998) *Language and history in the early Germanic world*. Cambridge University Press.
7. Divković, M. (1988) *Latinsko-hrvatski rječnik*. Zagreb, Naprijed.
8. Ђорђевић, А. (2002) Институт самопомоћи у франачком, руском и српском праву. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*. XLII, 389–425, <https://prafak.ni.ac.rs/files/zbornik/sadržaj/zbornici/z42/21z42.pdf>
9. Ђорђевић, Ј. (1997) *Латинско-српски речник*. Београд, Завод за уџбенике и наставна средства.
10. Кандић, Љ. (1969) Салијски закон и друштвени односи у Франачкој у доба Меровинга. *Анали Правног факултета*. 17 (1), 53–61, https://anali.rs/arhiva/anali-1969-vol-17-1/→anali.rs/xml/196-/1969c/1969-1c/Anali_1969-1c-05.pdf
11. Kerkhof, P. A. (2018) *Language, law and loanwords in early medieval Gaul: language contact and studies in Gallo-Romance phonology*. Leiden University dissertation, <http://hdl.handle.net/1887/66116>
12. Kremer, A., & Schwab, V. (2018) Law and Language in the *Leges Barbarorum*: A Database Project on the Vernacular Vocabulary in Medieval Manuscripts.

- Law and Language in the Middle Ages* 25: Brill, 235–261, https://doi.org/10.1163/9789004375765_011
13. Marević, J. (2000) *Latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik I i II tom*. Zagreb, Matica hrvatska.
  14. Nikolić, D. (1997²) *Fragmenti pravne istorije*. Niš, Institut za pravna i društvena istraživanja Pravnog fakulteta.
  15. Николић, Д. (2005) *Упоредна правна историја*. Ниш, Свен.
  16. *Орџа и национална енциклопедија у 20 књига, VII. књига (Fr-Gr)*. (2005) Zagreb, Pro Leksis d.o.o – Večernji list d.d.
  17. *Орџа и национална енциклопедија у 20 књига, XVII. књига (Qu-Sa)*. (2007) Zagreb, Pro Leksis d.o.o – Večernji list d.d.
  18. Славнић, Љ. (2008) *Историја правних институција*. Нови Сад, Привредна академија Нови Сад.
  19. Tekavčić, P. (1970) *Uvod u vulgarni latinitet (s izborom tekstova)*. Zagreb, Kućna tiskara Sveučilišta u Zagrebu.
  20. Fischer Drew, K. (1991) *The Laws of the Salian Franks*, University of Pennsylvania Press.
  21. Herman, J. (2000) *Vulgar Latin*, translated by R.Wright. The Pennsylvania State University Press.
  22. Шијачки-Маневић, Б. (1996) *Граматика латинског језика*. Београд, Завод за уџбенике и наставна средства.

Sanja M. Ljubišić
Aleksandra Đ. Kostadinović Račić
University of Banja Luka
Faculty of Philosophy
Department of History

HISTORICAL CONTEXT AND LINGUISTIC SPECIFICITIES OF ARTICLE XXIV OF *THE SALIC LAW*

Summary

This paper explores the historical context and linguistic specificities of Article XXIV of the Salic Law, which, among other things, tells us about the killings of powerless people, in particular women and children, as well as about the type of punishment reserved for such acts. The Salic Law, one of the “most German” laws in the eyes of many, emerged in the beginning of the 6th century, and it represents a collection of common law of the Salian Franks over the course of various periods. The first two editions of the Law, the oldest ones at the same time, date back to the Merovingian dynasty,

whereas the remaining editions originate in the 7th and 8th centuries. Apart from being an indispensable source to historians and jurists, the Law is equally interesting for philologists as well. The linguistic value of the Law is reflected in early features of mediaeval Latin and in non-Latin glosses distributed within the Latin text. In addition, this Law indicates some linguistic specificities of the period designated, which are reflected in certain phonetic changes, certain lexical features, and the use of archaisms. All the aforementioned provides us with an insight in the evolution of Latin and its influence on the development of Romance languages.

► **Keywords:** The Salic Law, German common law, wergeld, vulgar Latin, The Malberg glosses.

Sources

1. Behrend, Fr. J. (1897) *Lex Salica*. Berlin.
2. Eckhardt, K. A. (1962) *Pactus legis Salicae, Monumenta Germaniae Historica. Legum Sectio I. Legum Nationum Germanicarum IV*. Impensis Bibliopolii Hahniani, [https://dmgh.de/mgh_II_nat_germ_4_1/#page/\(I\)/mode/1up](https://dmgh.de/mgh_II_nat_germ_4_1/#page/(I)/mode/1up)
3. Eckhardt, K. A. (1962) *Pactus legis Salicae, Monumenta Germaniae Historica*. Published by Karl Ubl: <http://www.leges.uni-koeln.de>
4. Егоровъ, Д. Н. (1906) *Lex Salica*. Киевъ.
5. Kurtović, Š. (1999) *Opća povijest prava i države, I. knjiga, Stari i srednji vijek*. Zagreb, Autor i Pravni fakultet u Zagrebu.

References

1. Avramović, S., & Stanimirović, V. (2011) *Uporedna pravna tradicija*. Beograd, Pravni fakultet Beograd.
2. Bartulović, Ž., Erent Sunko, Z. & Pezelj, V. (2018) Spolno zlostavljanje i druga kaznena djela nasilja nad ženama u zakonima srednjovjekovnog germanskog prava s naglaskom na Lex Salica i Lex Ribuaria. Prilog istraživanju pravno-povijesnog položaja žena i borbi protiv nasilja nad ženama. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*. 39 (3), 1091–1118, <https://doi.org/10.30925/zpfsr.39.3.1>
3. Brandt, M. (1995²) *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*. Zagreb, Školska knjiga.
4. Bulić, N., & Šarić, M. (2013) *Gramatičke značajke vulgarnog latinskog*. Split, Redak.
5. Divković, M. (1988) *Latinsko-hrvatski rječnik*. Zagreb, Naprijed.
6. Đorđević, A. (2002) Institut samopomoći u franačkom, ruskom i srpskom pravu. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*. Broj XLII, 389–425, <https://prafak.ni.ac.rs/files/zbornik/sadržaj/zbornici/z42/21z42.pdf>

7. Đorđević, J. (1997) *Latinsko-srpski rečnik*. Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
8. Fischer Drew, K. (1991) *The Laws of the Salian Franks*, University of Pennsylvania Press.
9. Geary, P. J. (2007) *Mit o nacijama. Srednjovekovno poreklo Evrope*, Novi Sad, Cenzura.
10. Green, H. D. (1998) *Language and history in the early Germanic world*. Cambridge University Press.
11. Herman, J. (2000) *Vulgar Latin*, translated by R. Wright. The Pennsylvania State University Press.
12. Kandić, Lj. (1969) Salijski zakon i društveni odnosi u Franačkoj u doba Merovinga. *Anali Pravnog fakulteta*. Vol. 17, sveska 1, 53–61, https://anali.rs/arhiva/anali-1969-vol-17-1/→anali.rs/xml/196-/1969c/1969-1c/Anali_1969-1c-05.pdf
13. Kerkhof, P. A. (2018) *Language, law and loanwords in early medieval Gaul: language contact and studies in Gallo-Romance phonology*. Leiden University dissertation, <http://hdl.handle.net/1887/66116>
14. Kremer, A., & Schwab, V. (2018) Law and Language in the *Leges Barbarorum*: A Database Project on the Vernacular Vocabulary in Medieval Manuscripts. *Law and Language in the Middle Ages* 25: Brill, 235–261, https://doi.org/10.1163/9789004375765_011
15. Marević, J. (2000) *Latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik I i II tom*. Zagreb, Matica hrvatska.
16. Nikolić, D. (1997²) *Fragmenti pravne istorije*. Niš, Institut za pravna i društvena istraživanja Pravnog fakulteta.
17. Nikolić, D. (2005) *Uperedna pravna istorija*. Niš, Sven.
18. *Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga, VII. knjiga (Fr-Gr)*. (2005) Zagreb, Pro Leksis d.o.o – Večernji list d.d.
19. *Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga, XVII. knjiga (Qu-Sa)*. (2007) Zagreb, Pro Leksis d.o.o – Večernji list d.d.
20. Slavnić, Lj. (2008) *Istorija pravnih institucija*. Novi Sad, Privredna akademija Novi Sad.
21. Šijački-Maneвиć, B. (1996) *Gramatika latinskog jezika*. Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
22. Tekavčić, P. (1970) *Uvod u vulgarni latinitet (s izborom tekstova)*. Zagreb, Kućna tiskara Sveučilišta u Zagrebu.

Преузето: 1. 2. 2024.
Корекције: 4. 3. 2024.
Прихваћено: 15. 4. 2024.